

Spis treści

Przedmowa do wydania III 5

Od autora 14

W niewoli

Pierwsza wieść 19 Sytuacja polityczna 19 Podłoże ideowe harcerstwa 20 Oddziały Ćwiczebne „Zarzewia” 23 Inne poczynania — rok 1910 24 Współpraca z „Sokołem” 25 Pierwszy kurs skautowy przy „Sokole” 26 Pierwsze drużyny skautowe, kursy i obozy skautowe 1911 r. 27 Pierwsze pismo skautowe 29 Pierwsza redakcja Prawa i Przrzeczenia Skautowego 30 Związkowe Naczelnictwo Skautowe i jego regulamin 31 Szerzenie się ruchu — Tarnów 32 Zjazd drużynowych i plutonowych skautowych we Lwowie 24—25 III 1912 r. 33 Kształcenie instruktorów 35 A. Małkowski wyjeżdża do Anglii 36 Rewia 3 V 1912 r. 37 „Harce młodzieży polskiej” 37 Hasło „Czuwaj!” 38 Przygotowanie wojskowe 38 Dorazny Zlot Sokółów 39 Kongres Przeciwalkoholowy 39 Kursy skautowe w Skolem latem 1912 r. 40 Pierwszy obóz roboczy 41 Druga redakcja Prawa Skautowego 15 IX 1912 r. 42 Zahamowanie rozwoju ruchu 42 Sekcja Żeńska skautingu 43 Skład osobowy Sekcji Żeńskiej 45 II zjazd drużynowych i przybocznych we Lwowie 5 I 1913 r. 46 Przygotowania do wakacji 1913 r. 46 Imprezy letnie 1913 r. 47 Pod polskim sztandarem do Anglii 48 Kurs skautowy w Skolem 14 VII — 2 VIII 1913 r. 49 Inne kursy i obozy — lato 1913 r. 50 Rozwój harcerstwa w Krakowie 51 Prace organizacyjne — nowe oznaki skautowe i trzecia redakcja Prawa (1 III 1914 r.) 52 Kursy skautowe w Skolem latem 1914 r. 53 Rozwój skautingu w Warszawie 55 Powstanie Komendy Skautowej w Warszawie 57 Kursy skautowe w Królestwie 60 Drużyny żeńskie w Warszawie 61 Kurs w Rusinowie 63 „Skaut” w Warszawie 63 Dalszy rozwój działalności w Królestwie 65 Oznaki skautowe w Warszawie 66 Rozwój skautingu w Łodzi 67 Powstanie skautingu w Zagłębiu Dąbrowskim 69 Skauting w Wilnie 70 Pierwsze drużyny skautowe w Poznaniu 71 Skauting w Kijowie 75 Powstanie skautingu polskiego na świecie 76

W zbrojnej walce o Polskę

Z wybuchem wojny... 79 W Małopolsce 80 Ku zjednoczeniu skautingu 81 W Królestwie 82 Pierwszy rozłam w Warszawie 83 Powołanie Związku Skautek Polskich w Warszawie w 1914 r. 84 Wyszkołenie wojskowe i pomoc Legionom 85 Współpraca organizacji męskiej i żeńskiej 86
• Udział harcerzy w Batalionie Warszawskim POW 87 Pod okupacją niemiecką w Warszawie 88 Drugi rozłam i powstanie Polskiej Organizacji Skautowej 89 Pismo POS — „Wiadomości Skautowe” 91 Przyjęcie nazwy ZHP 92 Junactwo 92 Skauting żeński w Warszawie 96 Kolejny krok ku połączeniu skautingu 97 Rewia 3 Maja 1916 r. i wystawa prac harcerskich 98 Dalsze kroki ku scaleniu harcerstwa 99 Połączenie organizacji skautowych w Królestwie 100 Po połączeniu 101 Prace warszawskiego harcerstwa w 1917 r. 102 „Harcerz” i „Harc mistrz” w Warszawie 103 Literatura harcerska 105 Zjazd kierowników pracy harcerskiej w Warszawie 12—14 IV 1917 r. 105 Pierwsze gromady zuchowe 107 Złot drużyn Okręgu Warszawskiego 24 VI 1917 r. 107 Akcja konsolidacyjna na terenach okupacji austriackiej 108 Wrogi stosunek okupantów 109 Inspektorat Harcerski przy Ministerstwie WRiOP 109 Kurs instruktorski w Staszowie w 1918 r. 109 Skauting wileński w czasie wojny 110 Konflikty z władzami w zaborze pruskim 111 Rozwój harcerstwa na Ukrainie i w Rosji 113 Zjazd instruktorów harcerskich w Kijowie — XII 1915 r. 114 Pismo „Młodzież” 115 Rozwój liczebny organizacji 115 Kursy instruktorskie organizowane przez Naczelnictwo w Kijowie 116 Udział harcerzy hufca kijowskiego w pracach wojskowych 117 Wydawnictwa harcerskie w Kijowie 117 Podział organizacyjny w chorągwiach podległych Naczelnictwu w Kijowie 118 Harcerstwo w Piotrogradzie 118 Harcerstwo w Moskwie 122 Okręg Północny w Permie 123 Skauting polski na Syberii 125 Zjazd w Lublinie 1—2 XI 1918 r. i utworzenie Związku Harcerstwa Polskiego 126 Udział harcerzy w obronie Lwowa 128 Udział harcerzy w rozbrajaniu Niemców w Warszawie — powołanie Pogotowia Młodzieży 131 Batalion Harcerski 132 Udział harcerzy w rozbrajaniu okupantów w innych miastach 133 Śmierć Andrzeja Małkowskiego 134 Nowa sytuacja harcerstwa po uzyskaniu niepodległości 137 II zjazd NRH 24—26 IV 1919 r. 138 Praca w drużynach lwowskich po roku 1918 138 Praca w drużynach krakowskich po zakończeniu wojny 139 Wystawa „Jak harcerstwo

pracuje" 139 Stan liczebny organizacji w 1919 r. 140 I zlot drużyn wielkopolskich 8—10 VI 1919 r. 141 „Ruch harcerski” — pismo poznańskich harcerzy 141 Zjazd instruktorów z byłej Kongresówki 6—8 VI 1919 r. 142 Akcja letnia w 1919 r. 142 III zjazd NRH w Zwierzyńcu 10—11 VII 1919 r. 144 Trzecia redakcja Prawa i Przyrzeczenia Harcerskiego 10 VIII 1919 r. 145 IV zjazd NRH 3—5 I 1920 r. 146 Stan liczebny 1 III 1920 r. 147 Reorganizacja dzielnicowych władz harcerskich w 1920 r. 147 Kontakt z zagranicą 148 Zloty w 1920 r. 148 Akcja obozowa roku 1920 149 Harcerstwo w działaniach wojennych w 1920 r. 149 Udział harcerzy w akcji plebiscytowej na Śląsku i w powstaniach 151

W jasny czas wolności

V zjazd NRH 30 X—2 XI 1920 r. 157 Naczelnik Państwa Protektorem ZHP 157 Pierwszy Zjazd Walny 31 XII 1920 r. — 2 I 1921 r. 158 Upadek pism harcerskich i kryzys wśród młodzieży 159 Zlot we Lwowie na 10-lecie harcerstwa 31 VI—2 VII 1921 r. 161 I Zjazd Kół Starszego Harcerstwa 162 Obozy i kursy w 1921 r. 163 Zmiana na stanowisku Naczelnego Inspektora 164 II Zjazd Walny we Lwowie 29—30 XII 1921 r. 164 Powstanie Wolnego Harcerstwa 1922 r. 165 Rozwój obozownictwa latem roku 1922 166 Założenie Biura Skautów Słowiańskich w Pradze w 1922 r. 167 XII zjazd NRH latem 1922 r. 168 Rozwój harcerstwa żeńskiego 168 Powołanie pisma „Czuj Duch”, Poznań, kwiecień 1923 r. 169 Trudności Związku 170 III Zjazd Walny w Poznaniu 6—7 IV 1923 r. 170 Normowanie pracy organizacyjnej 170 „Tydzień harcerski” 171 Akcja obozowa i szkolenie instruktorów w 1923 r. 172 Drużyny polskie poza granicami kraju 173 Zgon ks. Kazimierza Lutosińskiego 174 „Harc mistrz” 174 Idea budowy stancji harcerskiej w Warszawie 175 Zlot Narodowy w Warszawie 3—9 lipca 1924 r. 175 Zlot drużyn żeńskich w Świdrze 177 II Jamboree w Danii 10—17 VIII 1924 r. 177 Rezultaty pracy harcerskiej w 1924 r. 179 Przedsięwzięcia wychowawcze w 1925 r. 180 Zawody Związkowe w Nadkolu 30 VI—5 VII 1925 r. 181 II Zjazd Starszego Harcerstwa 15 IV 1925 r. 182 V Zjazd Walny we Lwowie 17—18 IV 1925 r. 182 Harcerski Kodeks Honorowy 183 Obozy harcerskie w 1925 r. 184 Zorganizowanie żeńskiej szkoły instruktorskiej w Sromowcach Wyżnych 184 Nowy system prób w harcerstwie żeńskim 2 VI 1925 r. 185 Kon-

ferencja instruktorska w Łodzi 28—30 XII 1925 r. 185 Pra-
ca w drużynach starszoharcerskich w roku 1926 186 Próby
organizacji pracy zuchowej 186 VI Zjazd Walny w Kra-
kowie 10—11 IV 1926 r. 187 Śmierć Mieczysława Bema 188
Sukcesy w obozownictwie w roku 1926 188 VI Konferen-
cja Programowa Instruktoerek w Sromowcach 16—25 VIII
1926 r. 189 III Zjazd Starszego Harcerstwa 21—22 VIII
1926 r. 190 IV Międzynarodowa Konferencja Skautowa
w Kandersteg 22—29 VIII 1926 r. 191 15-lecie harcerstwa
we Lwowie 192 Śmierć Stanisława Gibessa 192 70-lecie
urodzin Naczelnego Skauta 193 VII Zjazd Walny w War-
szawie 23—24 IV 1927 r. 193 Starsze harcerstwo w roku
1927 193 III Konferencja Starszyny Męskiej 29 VIII
1927 r. 194 VII Żeńska Konferencja Instruktorska 21—27
VIII 1927 r. 195 Akcja obozowa w 1927 r. 195 Żeglar-
stwo 196 Wyprawa na Międzynarodowy Zlot Skautów
Morskich do Kopenhagi 197 Wychowanie fizyczne w har-
cerstwie 198 Rozwój ruchu zuchowego w roku 1927 199
Zmiana stopni instruktorskich 7 XII 1927 r. 200 Obchody
pięćsetlecia śmierci Zawiszy Czarnego 200 Odznaczenie
gen. R. Baden-Powella przez rząd polski 27 I 1928 r. 201
VIII Zjazd Walny w Łodzi 14—15 IV 1928 r. 201 II Kon-
ferencja Drużyn Morskich 1928 r. 202 II Ogólnopolski Zlot
Harcerek w Rybieniu — lipiec 1928 r. 203 V Kurs Związ-
kowy w Niedzicy 205 IV Zjazd Starszego Harcerstwa 26—
29 VIII 1928 r. 205 Dalszy rozwój żeglarstwa 206 Zlot
Skautów Łotewskich 20—30 VII 1928 r. 207 10-lecie zjed-
noczenia harcerstwa 208 Prasa harcerska i wydawnictwa
w roku 1928 209 I Harcerskie Związkowe Zawody Strze-
leckie 29—30 XII 1928 r. 211 Zmiana Naczelnego Inspek-
tora 212 Starsze harcerstwo dla młodzieży pracującej 212
II Zlot Narodowy w Poznaniu 14—23 VII 1929 r. 213 Har-
cerstwo na Powszechnej Wystawie Krajowej 215 III Jam-
boree w Anglii 31 VII—12 VIII 1929 r. 216 V Międzyna-
rodowa Konferencja Skautowa 6—7 VIII 1929 r. 218 Kon-
ferencja przedstawicieli organizacji słowiańskich 219 Akcja
obozowa w roku 1929 220 Inicjatywy harcerskie w szko-
łach powszechnych 220 IX Zjazd Walny w Warszawie
28—29 XII 1929 r. 221 X Nadzwyczajny Zjazd Walny
26—27 IV 1930 r. 222 Ofensywa na młodzież 222 Dal-
szy rozwój żeglarstwa 223 Zlot chorągwi śląskiej 6—13 VII
1930 r. 224 Konferencja Starszyny Harcerskiej na Buczu
1—6 VII 1930 r. 225 Ośrodek harcerski na Buczu 225
Zlot starszyny harcerek 12—25 VII 1930 r. 226 V Zjazd
Starszoharcerski w Kiełpinach 25—30 VIII 1930 r. 227 Od-

prawa komendantów chorągwi 3 XI 1930 r. 228 Wychowa-
nie fizyczne i przysposobienie wojskowe 229 XI Zjazd
Walny w Krakowie 1—2 II 1931 r. 229 Zuchy w ofensywie
230 Harcerstwo w szkole powszechnej 230 Dalszy roz-
wój żeglarsstwa 231 Początek akcji letniej w 1931 r. 232
Zlot Skautów Słowiańskich w Pradze w czerwcu 1931 r. 233
Poświęcenie Bucza 5 VII 1931 r. 235 I Międzynarodowy Zlot
Starszych Skautów w Kandersteg 30 VII—5 VIII 1931 r. 235
VI Konferencja Międzynarodowa w Badenie 23—29 VII
1931 r. 236 Konferencja Biura Skautów Słowiańskich
28 VII 1931 r. 237 Lwów w dwudziestą rocznicę powstania
skautingu 237 Rozwój ruchu zuchowego w 1931 r. 238
Ożywienie pracy drużyn harcerskich w roku 1931 i 1932 239
XII Zjazd Walny w Warszawie 1—2 IV 1932 r. 240 Śmierć
ks. biskupa Władysława Bandurskiego 6 III 1932 r. 242 Mię-
dzynarodowy Zlot Skautów Wodnych, Garczyn 7—15 VIII
1932 r. 243 VII Światowa Konferencja Skautek na Buczu
6—12 VIII 1932 r. 245 VI Zjazd Starszego Harcerstwa
w Garczynie 16—21 VIII 1932 r. 246 Udział w zlotach za-
granicznych w 1932 r. 247 Efekty pracy harcerskiej
w 1932 r. 248 V Konferencja Żeglarska 8 XII 1932 r. 249
Ożywienie ruchu starszoharcerskiego 249 XIII Zjazd Wal-
ny w Katowicach 22—23 IV 1933 r. 251 IV Jamboree —
Węgry 2—14 VIII 1933 r. 252 VII Międzynarodowa Kon-
ferencja Skautowa w Gödöllő 7—8 VIII 1933 r. 254 Wy-
cieczki po Słowacji 255 Skaut Naczelny w Gdyni 16 VIII
1933 r. 257 Obozy w kraju w 1933 r. 257 Huculszczy-
zna 258 Akcja żeglarska w 1933 r. 258 Centralne Ar-
chiwum Harcerskie 259 Zuchy w 1933 r. 260 Otwarcie
szkoły zuchowej w Nierodzimiu i III Konferencja Zuchowa
261 Narciarstwo 262 Harcerstwo na wsi 263 Konfe-
rencja harcistrzów na Buczu 31 XII 1933 r.—2 I 1934 r. 263
Konferencja instruktorek 10—13 I 1934 r. 264 Śmierć Zo-
fii Wocalewskiej 265 XIV Zjazd Walny w Wilnie 11—12 V
1934 r. — uchwalenie nowego statutu 265 Rozwój żeglar-
stwa 266 Zlot Harcerstwa z Zagranicy 6—9 VIII 1934 r.
w Warszawie 267 Harcerstwo polskie za granicą w roku
1934 269 Zlot Starszych Harcerzy w Żabiem 7—15 VIII
1934 r. 274 VII Zjazd Starszego Harcerstwa w Żabiem
11—14 VIII 1934 r. 276 VIII Międzynarodowa Konferencja
Organizacji Skautowych Żeńskich w Szwajcarii 9—17 VIII
1934 r. 277 Udział harcerstwa polskiego w imprezach za-
granicznych w 1934 r. 278 Międzynarodowy Kurs Zucho-
wy w Brennej 1—11 VII 1934 r. 279 IV Konferencja Zu-
chowa w Nierodzimiu 27—31 XII 1934 r. 279 Prawo Zu-

chowe i Obietnica 280 I wystawa książki harcerskiej w Warszawie 2—9 XII 1934 r. 281 Harcerskie instytucje wydawnicze 281 Jesteśmy siłą 282 Stałe ośrodki pracy harcerskiej 282 Rozwój krótkofalarstwa i szybownictwa 284 Znaczenie ożywienia pracy harcerskiej w 1935 r. 285 Utworzenie komend chorągwi w Wolnym Mieście Gdańsku 285 Zgon pierwszego Naczelnego Komendanta Skautowego 286 Drużyny harcerzy pod opieką Rodziny Kolejowej 286 Śmierć Józefa Piłsudskiego 286 XV Zjazd Walny ZHP w Gdyni 25—26 V 1935 r. 287 Jubileuszowy Zlot Harcerstwa w Spale 287 II Międzynarodowy Zlot Starszych Skautów w Szwecji na Ingarö 28 VII—11 VIII 1935 r. 290 VIII Kongres Skautowy w Sztokholmie 5—7 VIII 1935 r. 291 Harcerskie wyprawy zagraniczne w lecie 1935 r. 291 Rozwój żeglarstwa harcerskiego 292 Początki budowy Domu Harcerstwa w Warszawie 293 Składnica harcerska w Warszawie i w innych miastach 294 Koniec roku jubileuszowego 295 I Walne Zebranie Koła Harcerzy z Czasów Walk o Niepodległość 22 I 1936 r. 295 Harcerstwo Stowarzyszeniem Wyższej Użyteczności 296 Trzydniowy Wycieczny Pracy 296 XVI Zjazd Walny ZHP 23—24 V 1936 r. 297 Harcerstwo polskie poza granicami kraju w roku 1936 298 Wyprawa instruktorska do Stanów Zjednoczonych — lato 1936 r. 300 Wyprawa instruktorek harcerskich do Szwecji 27 VI—14 VII 1936 r. 300 VIII Zjazd Starszego Harcerstwa 24—30 VIII 1936 r. 301 Letnie wędrówki zagraniczne 301 15-lecie Czarnej Trzynastki Wileńskiej 302 25-lecie harcerstwa lubelskiego 302 Zmiana na stanowisku Naczelnika Harcerzy 302 „Na Przełaj” i „Brzask” 303 Szybowce dla harcerstwa 304 Nowy ośrodek harcerski w Górkach Wielkich 304 Złoty jubileuszowy w 1937 r. 305 Wyprawy zagraniczne w lecie 1937 r. 305 V Jamboree w Holandii 29 VII—13 VIII 1937 r. 306 Trudne problemy obrony istnienia harcerstwa polskiego w Niemczech 308 Koniec działalności Harcerskiego Biura Wydawniczego 310 Drugi rok Wycieczny Pracy 1937—1938 311 Zmiana na stanowisku Naczelniczki Harcerki 15 IX 1937 r. 311 „Czwórporozumienie” organizacji młodzieżowych 14 X 1937 r. 312 25-lecie harcerstwa wielkopolskiego 313 Budowa Stanicy Harcerskiej w Wilnie 313 Spotkanie pierwszych drużyn lwowskich 313 Konferencja redaktorów czasopism harcerskich 13 XI 1937 r. 314 Powstanie Uniwersytetu Wiejskiego w Górkach Wielkich 315 Kurs starszoharcerski na Głodówce 28 XII 1937—6 I 1938 r. 315 Wydawnictwa drużyn warszawskich 316 Praca harcerska

w roku 1938 316 Spotkanie poprzednich naczelników har-
 cerzy 316 Działacze harcerscy w organizacji przyjaciół
 harcerstwa 317 Wprowadzenie nazwy „skaut” w organi-
 zacji harcerzy 318 Zgon ks. Antoniego Bogdańskiego 318
 Nieruchomości harcerskie 318 Obozy i wędrowki letnie
 1938 r. 319 Zgon Wacława Dziewulskiego, wiceprezesa Zar-
 ządu Okręgu Wileńskiego 320 Nowa jednostka organiza-
 cyjna harcerstwa: „szczep” 320 Pogotowie Harcerek i Har-
 cerzy we wrześniu 1938 r. 321 Trzeci rok Wyścigu Pracy
 1938—1939 322 Ukończenie budowy Domu Harcerstwa
 w Warszawie 1 X 1938 r. 322 Ożywienie w ruchu starszo-
 harcerskim 323 „Sprawa warszawska” 326 Krótkofa-
 larstwo harcerskie w 1938 r. 327 20-lecie warszawskiego
 Batalionu Harcerskiego z roku 1918 327 Śmierć ks. Ge-
 rarda Szmyda 11 XII 1938 r. 327 Dalszy ciąg „sprawy war-
 szawskiej” 328 Wojna już blisko 329 Pogotowie Har-
 cerek w 1939 r. 330 Zgon Zygmunta Wyrobka 19 I 1939 r.
 330 Powołanie Harcerskiego Koła Morskiego 330 XVII
 Zjazd Walny w Lublinie 20—21 V 1939 r. 331 Pogotowie
 Harcerzy w 1939 r. 332 Harcerskie lato roku 1939 332
 III Zlot Młodzieży Polskiej z Zagranicy 17 VII—25 VIII
 1939 r. 333 III Międzynarodowy Zlot Starszych Skautów
 9—31 VII 1939 r. 334 Światowy Zlot Skautek „Pax-ting”
 na Węgrzech w Gödöllő 335 Wybuch wojny 335 Stan
 liczbowy harcerstwa 1920—1938 338 Walne zjazdy Związku
 Harcerstwa Polskiego 340 Złoty narodowe 340 Zjazdy
 starszego harcerstwa 341 Międzynarodowe zloty skautów,
 w których delegacje polskie brały udział 341 Międzynaro-
 dowe zloty roversów (starszych skautów) 341 Władze
 Związku Harcerstwa Polskiego 342

Notki biograficzne

Bagiński Henryk 345 Dąbrowski Juliusz 346 Drahonow-
 ska-Małkowska Olga 348 Falkowska Jadwiga 350 Ge-
 pner-Grażynska Helena 351 Glass Henryk 352 Grażyn-
 ski Michał 353 Grodyński Jerzy 355 Kamiński Aleksan-
 der 356 Kozielski Ignacy 358 Lutosławski Kazimierz
 359 Luzar Marian 361 Małkowski Andrzej 362 Ma-
 resz Tadeusz 363 Mauersberger Jan Paweł 364 Nekrasz
 Władysław 366 Olbromski Antoni 367 Olewiński Piotr
 368 Pawełek Alojzy 370 Piasecki Eugeniusz 372 Pi-
 skorski Tomasz 373 Rudnicki Stanisław 374 Sedlaczek
 Stanisław 376 Sosnowski Józef 378 Strumiłło Tadeusz
 379 Śniegocki Henryk 381 Wierzejewski Wincenty 383
 Wocalewska Maria 384 Wyrobek Zygmunt 385 Wyrzy-
 kowski Kazimierz 386
 Bibliografia 388 Indeks nazwisk 392 Spis ilustracji 403